

**życie
GALILEUSZA**

Bertolt
BRECHT

życie GALILEUSZA

(Leben des Galilei)
Przełożył
ROMAN SZYDŁOWSKI

**Bertolt
BRECHT**

Songi przełożył
STANISŁAW JERZY LEC

PREMIERA: MAJ 1978

16

CHÓR
HENRYK BISTA

GALILEUSZ
TADEUSZ ŁOMNICKI

PANI SARTI, JEGO GOSPODYNI, MATKA ANDRZEJA
MARIA HOMERSKA

LUDWIK MARSILI
MAREK DĄBROWSKI

KURATOR
EUGENIUSZ ROBACZEWSKI

SAGREDO
HENRYK BISTA

WIRGINIA, CÓRKA GALILEUSZA
DOROTA STALIŃSKA

FEDERZONI, SZLIFIERZ SZKIEŁ
MARIAN RUŁKA

TEOLOG
SYLWESTER PAWŁOWSKI

FILOZOF
PRZEMYSŁAW ZIELIŃSKI

MATEMATYK
ANDRZEJ GOLEJEWSKI

MARSZAŁEK DWORU
MACIEJ BORNIŃSKI

STARA KOBIETA
DANUTA GALLERT

INDYWIDUUM
SYLWESTER PAWŁOWSKI

TŁUSTY PRAŁAT
MACIEJ BORNIŃSKI

BARDZO STARY KARDYNAŁ
KONRAD MORAWSKI

SEKRETARZE DUCHOWNI
JAN M. NOWAKOWSKI
STANISŁAW ZATŁOKA

MALY MNICH
MICHAŁ ANIOŁ

KLAWIUSZ, ASTRONOM
LEON GÓRECKI

KARDYNAŁ BELLARMIN
JAN MATYJASZKIEWICZ

KARDYNAŁ BARBERINI, PÓŹNIEJSZY
PAPIEŻ URBAN VIII
HENRYK BISTA

ŚPIEWAK ULICZNY
GRZEGORZ WONS

ZONA ŚPIEWAKA
HALINA ŁABONARSKA

KARDYNAŁ INKWIZYTOR
ANDRZEJ MROWIEC

ANDRZEJ SARTI, UCZEŃ GALILEUSZA
KRZYSZTOF KOŁBASIUK

FILIP MUCJUSZ, UCZONY
WOJCIECH MACHNICKI

VANNI, GISER
EUGENIUSZ ROBACZEWSKI

KOSMA MEDYCEUSZ, WŁADCA FLORENCJI
GRZEGORZ WONS

MNICH
WOJCIECH MACHNICKI

ASYSTENCI REŻYSERA
WALDEMAR MATUSZEWSKI (PWST)
MACIEJ SIECZKOWSKI (PWST)

INSCENIZACJA I REŻYSERIA
LUDWIK RENÉ

DEKORACJE
WOJCIECH ZEMBRZUSKI

KOSTIUMY
TERESA PONIŃSKA

MUZYKA
TADEUSZ BAIRD

UKŁADY TANECZNE
BARBARA BITTNERÓWNA

PRACA NAD SŁOWEM
KRYSTYNA MAZUR

SPEKTAKL W DWÓCH CZĘŚCIACH,
DWUNASTU OBRAZACH
PRZERWA PO SIÓDMYM OBRAZIE

OBRAZ 1 i 2
Gabinet Galileusza w Padwie
OBRAZ 3 i 4
Dom Galileusza we Florencji
OBRAZ 5
Collegium Romanum w Rzymie
OBRAZ 6
Dom Kardynała Bellarmina w Rzymie
Ulica
OBRAZ 7
Pokój Galileusza w Rzymie
OBRAZ 8
Dom Galileusza we Florencji
OBRAZ 9
Przedpokój pałacu Medyceuszów we Florencji
OBRAZ 10
Budynek Watykanu
OBRAZ 11
Pałac posła Florencji w Rzymie
OBRAZ 12
Wiejski dom niedaleko Florencji

Z dziennika roboczego Brecht'a

23.11.38 [w Danii]

- Życie Galileusza zakończone. Potrzebowałem na to trzech tygodni. Trudności tylko z ostatnią sceną. Podobnie jak w *Joannie* musiałem na końcu uciec się do fortelu, aby za wszelką cenę zapewnić widzowi niezbędny dystans. Nawet bezkrytycznie wczuwający się widz będzie musiał teraz, chcąc wczuć się w Galileusza, doznać „efektu obcości”. (..)

25.9.40 [w Finlandii]

Tom Brock przysłał swoje ryciny do *Życia Galileusza*, (...) Sam Galileusz jest w nich dość fałszywy, bo zbyt eteryczny, taki, jakim ludzie na ogół wyobrażają sobie wypatrywacza gwiazd; powinien być gruby, sokratycznie brzydki, stać obiema nogami na ziemi, mieć zdecydowany typ fizyczny.

6.4.44 [w Ameryce]

Jed Harris, reżyser producent, który bardzo dobrze wystawił *Nasze miasto* Th. Wildera interesuje się *Galileuszem*. Z tego powodu zbadalem jeszcze raz sens moralny, który mnie zawsze lekko niepokoił. Próbowałem tylko śledzić bieg wydarzeń, nie zastanawiał mnie ich aspekt moralny i właśnie dlatego nabrały one sensu moralnego, z czego wcale nie jestem zadowolony. Galileusz nie może oprzeć się wypowiedaniu prawdy, tak jak nie może odmówić sobie spałaszowania apetycznego dania. Jest to dla niego zmysłowa rozkosz. Buduje swoją osobowość tak namiętnie, jak swój obraz świata. Właściwie upada dwa razy. Po raz pierwszy, kiedy, w obawie o życie, przemilcza, albo odwołuje prawdę; po raz drugi, kiedy, z narażeniem życia, nadal prowadzi badania i rozpowszechnia swą naukę. Niszczy go jego produkcja. Otóż nie godzę się opinii, jakoby kom uważał za słuszne, że Galileusz odrzekał się publicznie po to, by móc potajemnie kontynuować pracę. To jest zbyt płaskie i zbyt tanie. Galileusz zniszczył w końcu nie tylko siebie jako człowieka, ale zniszczył także najbardziej war-

tościową część swej pracy naukowej. Kościół (tj. zwierzchność) bronił doktryny biblijnej, wyłącznie po to, by bronić siebie, swego autorytetu. (...) Galileusz, odrzekając się, zaprzepścił prawdziwy postęp, zostawił lud na postwę losu, astronomia stała się „zawodem”, dziedziną uczonych, apolityczną i izolowaną. Kościół oddzielił te „problemy” nieba od problemów ziemi, umocnił swoje panowanie, a potem skwapliwie uznał nowe teorie.

30.7.45 [w Ameryce]

Jeszcze wracając do *Galileusza* (...), mówiłem memu rozmówcy, że sztuka została napisana bez intencji dowiedzenia czegokolwiek, że szła krok w krok za prawdą historyczną, że teraz, przy opracowaniu wersji scenicznej z politycznie bezmyślnym aktorem, Laughtonem, oprócz tematu, iż w tej formacji społecznej głód wiedzy staje się właściwością niebezpieczną dla życia, ponieważ społeczeństwo zarazem podsyca go i karze – wychodzi na jaw jeszcze inny temat, mianowicie decydująca różnica między „czystym postępem jakiejś nauki”, a jej społecznie rewolucyjnym, postępowym charakterem. (Galileusz okrada astronomię młodego mieszczaństwa z jej społecznie rewolucyjnego znaczenia, robi z niej „zawód”, wyjaławia ją). (...) *Galileusz* w mojej inscenizacji, jest jednak interesujący jako przeciwstawienie przypowieści. W przypowieści mamy ucieleśnienie idei, tu natomiast materia zostaje wyswobodzona z idei.

WŁOCHY
pierwsza
połowa
XVII
stulecia...

KTO MAŁO
MYŚLI,
BŁĄDZI WIELE.
LEONARDO

Epoka teatralnej pompy, kwiecistej retoryki i napuszonego pedantyzmu, epoka obłudnego bałwochwalstwa honoru, w imię którego, dla dotrzymania buńczucznie rzuconego słowa, popełnia się pospolite łajdactwa. Epoka hipokryzji i moralnego zaktamania, bezsilności w pajęczych sieciach inkwizycji. Epoka rozpaczliwej niemocy uciemżonych, wydanych na łup klęsk żywiołowych: wojny, głodu i zarazy, których nie przemogą zduszone rychło zrywy buntu. Schyłek wielkiej ery, w którym dopełni się tragedia ostatniego z jej przedstawicieli.

MIECZYŚLAW BRAHMER
fragment przedmowy do polskiego wydania
Dialogu Galileusza.

Charles Laughton jako Galileusz, Maxine Elliot's Theatre, 1947

Ernst Busch jako Galileusz, Berliner Ensemble, 1957

26 czerwca 1633...

„Ja Galileusz, syn Wincentego Galileusza z Florencji, w wieku lat moich 70, osobiście stanąwszy przed sądem, na klęczkach w obliczu waszym, najdostojniejsi i najwleblej panowie kardynałowie, generalni inkwizytorzy w całej powszechności chrześcijańskiej przeciwko występki herezji, mając przed oczami moimi najświętszą ewangelię, której dotykam własnymi rękami, przysięgam, że zawsze wierzyłem, obecnie wierzę i z pomocą bożą w przyszłości wierzyć będę w to wszystko co utrzymuje, głosi i czego naucza św. kościół katolicki i apostołski.

Ponieważ jednak, gdy to Święte Officjum upomniało mnie i nakazało z mocą prawną, bym całkowicie porzucił fałszywe mniemanie, że Słońce jest środkiem świata i nie porusza się, a Ziemia nie jest środkiem świata i porusza się, i gdy mi podano do wiadomości, że doktryna ta jest sprzeczna z Pismem świętym, napisałem i ogłosiłem drukiem książkę, w której omawiam tę potępioną już doktrynę i na jej poparcie przytaczam bardzo przekonujące argumenty, nie dające żadnego rozwiązania — przeto uznany zostałem za podejrzanego silnie o herezję, a mianowicie, iż twierdziłem i wierzyłem, że Słońce, nieruchome, jest środkiem świata, a Ziemia nie jest tym środkiem i porusza się.

Nasz spektakl *Życia Galileusza* nie powstał, jak komuś się wydawało, z wyrachowania. Nie jest zimną, bezduszną, wyspekulowaną przy stole konstrukcją, owocem jakiejś obmyślanej z góry koncepcji politycznej, wynikiem sporów kulturowych czy krytycznych, ale jest czymś — i my wiemy to najlepiej — co rosło w nas, dzień po dniu, w krańcowym osamotnieniu, w poczuciu całkowitej swobody inspiracji, w bólu i ogromnej miłości.

Giorgio Strehler
w liście do aktorów Piccolo Teatro
grających w *Życiu Galileusza*

Tino Buazzelli jako Galileusz, Piccolo Teatro, 1963

Pragnąc tedy z umysłów waszych dostojności i każdego prawego chrześcijanina usuwać to silne podejrzenie, jakie słusznie wzbudziłem, szczerym sercem i wiarą niekłamaną odrzekam się, wyklinam i potępiam rzeczony błędy i herezje i w ogóle wszelki inny błąd, herezję lub odszczepieństwo, przeciwne świętemu kościołowi. Zaczem przysięgam, że w przyszłości nie będę już nigdy głosił ani twierdził bądź słowem, bądź pismem, rzeczy takich, które by mogły wzbudzić przeciwko mnie podobne podejrzenie; ale gdy dowiem się o jakimś heretyku lub podejrzanym o herezję, doniosę o tym Świętemu Officjum albo inkwizytorowi lub ordynariuszowi miejsca, w którym się będę znajdował.

Przysięgam nadto i obiecuję, że dopełnię i w całej pełni przestrzegam będę wszelkiej pokuty, która została lub też będzie na mnie nałożona przez toż Święte Officjum: jeśli-bym zaś (co nie daj Boże) wykroczył przeciwko któremuś z tych moich przyrzeczeń i stwierdzonych przysięgą zobowiązań, wówczas poddam się wszelkim karom i kaźniom, jakie przez święte kanony i inne ustawy powszechne czy też szczególne zostały postanowione i ogłoszone przeciwko podobnym przestępcom. Tak mi dopomóż Bóg i święta ewangelia, której dotykam własnymi rękami.

Ja wyżej wymieniony Galileusz Galilei odrzekłem się, przysięgłem, i zobowiązałem się jak powyżej, na stwierdzenie czego własnoręcznie podpisałem niniejszy akt odrzeczenia się mego i przeczytałem go słowo w słowo w Rzymie w konwencie Minerwy dnia 22 czerwca 1633”.

Galileusz Brechta, którego mamy w planach, zmusza nas, moim zdaniem, do skupienia całej uwagi na wewnętrznym porządku myśli, idei. Wydaje mi się, że pozycja życiowa człowieka (obywatela, artysty, uczonego) to problem, który aktor powinien bezwarunkowo do głębi przemyśleć, niejako przetrawić w sobie.

Jurij Lubimow
przed rozpoczęciem prób *Życia Galileusza*

Władimir Wysocki jako Galileusz, Teatr na Tagance, 1966

„Muszą być ludzie, którzy
mają odwagę mówić
swobodnie”
GIORDANO BRUNO

Urodził się Galileusz

Studia medyczne (później matematyczne i fizyczne)

Galileusz kieruje lunetę na niebo

Odkrycie gór na Księżycu, księżyców Jowisza, plam na Słońcu, pierścieni Saturna, fazy Wenus. Galileusz na dworze księcia Medyceusza we Florencji

Galileusz broni teorii Kopernika

Kościół zakazuje mu rozpowszechniania teorii Kopernika, jako kacerskiej

Publikacja *Dialogu o dwu najważniejszych systemach świata...* wykazującego słuszność teorii Kopernika

Wezwany przed sąd Inkwizycji Galileusz odżegnuje się od teorii Kopernika. Do końca życia pozostanie w areszcie domowym w Arcetri

Galileusza dotyka całkowita ślepota. W Holandii ukazują się *Rozmowy i dowodzenia matematyczne*

Galileusz umiera

1543
1564
1581
1600
1609
1610
1613
1616
1619
1632
1633
1638
1642
1643

Śmierć Kopernika. Publikacja *O obrotach ciał niebieskich*

Umiera Michał Anioł. Urodził się Szekspir

Filozof Giordano Bruno spalony za kacerstwo

Kepler: Prawa ruchu planet

O obrotach ciał... na indeksie

Filozof Lucilio Vanini spalony za kacerstwo

Wstrząśnięty procesem Galileusza Kartezjusz rezygnuje z publikacji fundamentalnego traktatu *Świat*.

Urodził się Newton, twórca fizyki matematycznej

WAŻNIEJSZE INSCENIZACJE ŻYCIA GALILEUSZA

- 1943 – Zurych, prapremiera światowa,
Reżyseria: Leonard Steckel
Galileusz: Leonard Steckel
- 1947 – Los Angeles, premiera wersji amerykańskiej
R: Joseph Losey,
G: Charles Laughton
- 1957 – Berlin, Berliner Ensemble
R: Erich Engel
G: Ernst Busch
- 1963 – Mediolan, Piccolo Teatro
R: Giorgio Strehler
G: Tino Buazzelli
- 1966 – Moskwa, Teatr na Tagance
R: Jurij Lubimow
G: Władimir Wysocki
- 1978 – Berlin, Berliner Ensemble
(wersja „duńska”)
R: Manfred Wekwerth
i Joachim Tenschert
G: Ekkehard Schall

ŻYCIE GALILEUSZA W POLSCE

- 1960 – Kraków, Teatr im. Słowackiego
R: Bronisław Dąbrowski
G: Eugeniusz Fulde
- 1965 – Łódź, Teatr Nowy
R: Tadeusz Minc
G: Janusz Kloński

DYREKTOR I KIEROWNIK ARTYSTYCZNY
TADEUSZ ŁOMNICKI

ZASTĘPCA DYREKTORA
WALDEMAR CZEPIK

KIEROWNIK LITERACKI
PIOTR SZYMANOWSKI

KIEROWNIK MUZYCZNY
EWA PIEŃKOWSKA-JUN

INSPICJENT:
JERZY GUŻLIŃSKI
SUFLER:
MARIA CENCORA
KIEROWNIK DZIAŁU TECHNICZNEGO:
ZYGMUNT BOMBA
ŚWIATŁO:
LECH KŁACZANY
DŹWIĘK:
ARTUR ŚMOLIS
BRYGADIER SCENY:
LEON BAJERA
PRACOWNIA FRYZJERSKO-PERUKARSKA:
JERZY GODLEWSKI
PRACOWNIA KRAWIECKA:
ANNA BILSKA,
TADEUSZ SZCZEPANIAK
PRACOWNIA MALARSKA:
STANISŁAWA GAŚSIOROWSKA
PRACOWNIA MODELARSKA:
GRZEGORZ GAŚSIOROWSKI
KIEROWNIK BIURA OBSŁUGI WIDZÓW:
ANDRZEJ GRZYBOWSKI

Teatr na Woli dziękuje Dyrekcji Biura Produkcyjno-Konstrukcyjnego ZREMB w Warszawie za wykonanie urządzeń i pomoc w rozwiązaniach technicznych przy realizacji spektaklu *Życie Galileusza*.

W programie wykorzystano *Myśli ludzi Odrodzenia* w opracowaniu Andrzeja Nowickiego.

Teksty tłumaczyli: Willi Bernhart, Edward Ligocki i Małgorzata Łukasiewicz.

Redakcja programu:
Piotr Szymanowski.
Opracowanie graficzne:
Marek Goebel.

TEATR NA WOLI PRZEDSTAWIA „ŻYCIE GALILEUSZA” W OSIEMDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ URODZIN PISARZA

Bertolt Brecht (10 II 1898 – 14 VIII 1956)

studiuje filozofię i medycynę w Monachium i Berlinie. Już podczas I wojny światowej zaczyna pisać i czynnie interesować się teatrem: oprócz wierszy i opowiadań recenzuje spektakle dla lewicowej gazety *Volks-wille*.

Wkrótce zarzuca studia poświęcając się pracy dramaturpisarza i reżysera, początkowo w monachijskich Kammerspiele, następnie w Berlinie, u Maxa Reinhardta. Pierwszy sukces teatralny to *Werble nocą* (1922). Później wystawia *W dżungli miast*, *Życie Edwarda II*, *Baala*, *Człowieka jak człowiek*. Ukazuje się pierwszy tom jego wierszy, *Brewiarz domowy* (1926).

Tuż przed zakończeniem I wojny publikuje antymilitarystyczną balladę *Legenda o poległym żołnierzu*, przez co znajdzie się później na sporządzonej przez faszystów czarnej liście.

W 1928 na scenie Am Schiffbauerdamm odbyła się prapremiera słynnej później na całym świecie *Opery za trzy grosze*. W tym właśnie teatrze, do chwili objęcia władzy przez Hitlera, Brecht, przez pięć lat, wcieślał w życie swe teorie teatralne.

W 1933, wraz z rodziną opuszcza Niemcy. W 1938 (w Danii) tworzy pierwszą wersję *Życia Galileusza*, później – m. in. *Matkę Courage*, *Dobrego człowieka z Seczuanu*, *Kariere Artura Ui*. W 1941 wyjeżdża do USA. Osiedla się w Hollywood. Pisze *Kaukaskie koło kredowe* i *Szwejka w II wojnie światowej*. W 1944 nawiązuje współpracę ze znanym aktorem Charlesem Laughtonem: pracuje z nim nad amerykańską wersją *Galileusza*. Znamienną rolę, jeśli idzie o sens moralny sztuki, odegrał tu fakt zrzucenia bomby na Hiroszimę. Premiera odbywa się w 1947. W tym samym roku pisarz, oskarżony o poglądy komunistyczne, zeznaje przed Komisją do Badania Działalności Antyamerykańskiej i opuszcza USA.

W 1949 pod jego kierunkiem rozpoczyna w NRD działalność Berliner Ensemble, od 1954 z siedzibą Am Schiffbauerdam. W repertuarze – przede wszystkim sztuki własne Brechta i jego adaptacje. W roku 1956 śmierć przerywa Brechtowi próby *Życia Galileusza*.

CENA 9.50 ZŁ

Observations January
1892

2 P. J. J.	● ● ●
30. noon	● ● ○ *
2. 2. 11.	○ ● ● *
3. noon	○ * ●
3 H. r.	* ○ *
4 noon	* ○ * *
6 noon	* ● ○ *
8. noon H. 17.	* ● ● ○
10 noon	* * * ○ *
11	* * * ○ *
12. H. 4. 11.	* * ○ *
13. noon	* * ○ *
14. 11.	* * ● *
15.	* * ○
16. 11. 11.	* ○ * * *
17. 11. 11.	* ○ * *
18.	* ○ * * *
21. noon	* * ○ * *
24.	* * ○ *
25.	* * ○ *
29. 11.	* * ○
30 noon	* * ○ *
January 4 noon	* * ○ *
4. 11.	* * ○ *
5	* * ● *
6	* ○ ● ●
7	* ○ ● ● * made notes in afternoon in room & neg.
7. 11.	* ○ ● ●
11	* * ● ○

Done at 11. 11. 11.
E. L. Gabley

